

Univerzita Palackého v Olomouci
Fakulta tělesné kultury

POJIŠŤOVNICTVÍ A EXTRÉMNÍ JEVY V ČESKÉ REPUBLICE
Bakalářská práce

Diplomant: Stanislav Šíma, ochrana obyvatelstva
Vedoucí práce: doc. PaedDr. Marcela Musilová Ph.D.

Olomouc 2009

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracoval samostatně pod vedením doc. PaedDr. Marcely Musilové Ph.D. a uvedl všechny použité literární a odborné zdroje.

V Olomouci dne 23. 5. 2009

.....

Děkuji Doc. PaedDr. Marcele Musilové Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce.

Jméno a příjmení autora: Stanislav Šíma

Název bakalářské práce: Pojišťovnictví a extrémní jevy v České republice

Pracoviště: Katedra kinantropologie a společenských věd

Vedoucí bakalářské práce: Doc. PaedDr. Marcela Musilová Ph.D.

Rok obhajoby bakalářské práce: 2009

Abstrakt:

Bakalářská práce se zabývá problematikou pojišťovnictví a jeho vztahu k extrémním jevům v České republice. V úvodu popisuje stručně historii pojišťovnictví, vztah přírodních katastrof a vznik nových pojistných rizik. Dále popisuje příčiny, následky a řešení povodní v České republice v letech 1997, 2002 a 2006. V závěru se zabývá vztahem ochrany obyvatelstva v rámci prevence škod a financování dopadů škod na občana, instituce a stát.

Klíčová slova:

Pojišťovnictví, povodně, riziko, komerční pojišťovna, pojištění povodňových rizik, zajišťovna, ochrana obyvatelstva.

Souhlasím s půjčováním bakalářské práce v rámci knihovních služeb.

Autor's name and surname: Stanislav Šíma

Title of the thesis: Insurance system and extreme event in the Czech Republic

Department: Department of Kinanthropology and Social Science

Supervisor: doc. PaedDr. Marcela Musilová Ph.D.

The year of presentation: 2009

Abstrakt:

Baccalaureate work concerns with problems of system of insurance and its relation to extreme events in Czech Republic. By way of introduction it describes history of system of insurance, apply to natural disasters and forming of new insurance risks. Later on it describes reasons, flood effects and their solving in Czech Republic in years 1997, 2002 and 2006. Finally, it concerns relation between protection of inhabitants in province of prevention of claims and financing effects of claims on citizen, institutions and state.

Key Words:

Insurance industry, floods, risk, commercial insurance company, flood risk instance, reinsurance company, protection of inhabitants

I agree with lending of this thesis in library.

OBSAH

1. ÚVOD.....	7
2. HISTORICKÝ KONTEXT VZNIKU POJIŠTĚNÍ	10
3. HISTORIE POJIŠTĚNÍ V ČESKÉ REPUBLICE	11
3.1 právní úprava pojištění	13
4. PRINCIPY POJIŠTĚNÍ	14
4.1 základní klasifikace pojištění	15
4.2 výklad pojmů	16
4.3 zajištění	19
5. POVODNĚ 1997	21
5.1 příčiny povodní	21
5.2 důsledky povodní	22
6. POVODNĚ 2002	24
6.1 příčiny a průběh povodní	24
6.1.1 Praha	25
6.2 důsledky povodní	27
7. POVODNĚ 2006	28
8. KONCEPCE OCHRANY OBYVATELSTVA V ČR	30
8.1 výklad pojmů	31
8.2 stupně povodňové aktivity	33
8.3 Integrovaný záchranný systém	35
9. ZÁVĚR	37
SEZNAM LITERATURY	
PŘÍLOHY	

1. Úvod

Extrémní přírodní jevy, konkrétně povodně, se negativně dotýkají mnoha subjektů. Kromě samotných postižených, kterých se pochopitelně týkají nejvíce, je to i stát a následně i ekonomika celé země. Nelze pominout ani dopad na kapitálové trhy, které dnes zpravidla negativně reagují na závažné události ve světě. Díky tomu může ve finální fázi postihnout i ty, kterých se katastrofická událost bezprostředně netýká.

Četnost a závažnost přírodních katastrof klimatického původu v posledních letech v celosvětovém měřítku dramaticky vzrostla a začíná se vymykat dlouhodobým statistickým průměrům. Tato situace naznačuje, že je třeba se dané problematice intenzivně a komplexně věnovat. Podle údajů OSN se povodně ve světovém měřítku podílejí 26% na celkovém počtu obětí a 32% na majetkových ztrátách z přírodních katastrof. V mnoha evropských zemích je pojistný kmen u povodňových rizik nízký, což se přičítá nedostatečné informovanosti obyvatelstva. Riziko povodní se i v mezinárodním měřítku podceňuje zejména z důvodu spoléhání se na podporu státu, v průmyslu se nepočítá s druhotnými škodami při přerušení provozu. Velmi často se lidé domnívají, že stoletá voda nemůže přijít i častěji než za sto let. Povodňová rizika se podceňují v územních plánech přesto, že zkušenosti z posledních let prokázaly, že i zdánlivě bezpečná území, daleko od řek a povodňových zón, mohou být postižena velkou vodou.

Pojištění a ochrana obyvatelstva před extrémními jevy jsou oblasti, které spolu úzce souvisí. Tato práce se zaměřuje zejména na povodně, které jsou v České republice nejpravděpodobnější a nejčastěji se vyskytující přírodní katastrofou, která způsobuje materiální škody a ztráty na lidských životech. Česká republika byla v posledních dvanácti letech postižena velkými přírodními katastrofami hned několikrát. Platí to zejména o povodních na Moravě v červenci 1997, kdy zahynulo 52 lidí a škody přesáhly 62 miliard Kč, ve východních Čechách v červenci 1998 nebo povodně z roku 2002, které stály 17 lidských životů a škody převýšily

73 miliard Kč. Rok 2006 patřil k černým povodňovým rokům, kdy se vyskytly dvě povodně velkého rozsahu a velkých škod¹.

Celkové ekonomické ztráty ve světě se podle údajů komerčních pojišťoven zvýšily za posledních třicet let devětkrát. Nárůst škod je způsoben větší koncentrací lidí, rozvojem měst a obcí bohužel i do historicky daných záplavových území, průmyslovým rozvojem, vybaveností domácností i firem. Do určité míry hraje roli také nezodpovědnost a nepřípravenost člověka čelit přírodním pohromám, nepřípravenost předcházet škodám na vlastním majetku.

V této situaci hrají důležitou roli komerční pojišťovny, jejichž podnikatelskou činností je pojišťovací činnost. To znamená, že komerční pojišťovna může v případě vzniku pojistné události vyplatit pojistné plnění, které slouží k obnově majetku, který byl přírodní katastrofou zničen. Kromě toho komerční pojišťovny vytváří tzv. fondy zábrany škod, které slouží buďto k preventivním opatřením před vznikem pojistné události nebo jsou investovány po skončení přírodní katastrofy na snížení finančních dopadů katastrofy.

Česká republika si vede v porovnání s některými státy Evropy v oblasti pojištění majetku proti přírodním katastrofám poměrně dobře. Např. podíl pojištěných škod na celkových ekonomických škodách z povodní 2002 byl v ČR zhruba 50%, v Německu 20% a v Rakousku pouze 13%. V České republice patří majetkové pojištění k tradičním způsobům ochrany, což se ukázalo např. v nárůstu nově sjednaných pojistných smluv po roce 1997 (ničivé povodně na Moravě) i v oblastech, které povodněmi přímo zasaženy nebyly.

Povodně z roku 2002 koncentrované na středoevropský region byly největší světovou přírodní katastrofou. Významné škody nastaly nejenom v České republice, ale také v některých oblastech Itálie, Maďarska a Slovenska. Možné škody v budoucnu mohou být vzhledem k řadě rizikových oblastí v Evropě značné. Například v rizikové oblasti kolem

¹ ČEJKOVÁ, V. *Veřejná a soukromá řešení dopadů živelních pohrom v ČR*. Konference s mezinárodní účastí. Brno: Masarykova univerzita, 2007. ISBN 978-80-210-4395-4.

Rýna je povodněmi ohroženo deset milionů obyvatel a majetek ve výši cca 165 miliard EUR². Proto Evropská komise v roce 2006 vypracovala směrnici k povodním, jejímž cílem je snížení a zároveň řízení povodňových rizik a tím také omezení dopadů na obyvatelstvo a životní prostředí. Na tento dokument navazují další dokumenty Evropské unie, jsou vytvářeny strukturální a kohezní fondy, Fond solidarity.

CEA (Federace národních asociací pojišťoven 33 evropských zemí) reagovala na kroky Evropské unie dalšími materiály, které slouží ke sjednocení oceňování rizik, přípravě rizikových povodňových map, rozvoji povodňového risk managementu.

Cílem této bakalářské práce je popsat propojení pojišťovnictví na extrémní přírodní jevy v praxi v České republice.

² ČEJKOVÁ, V. *Veřejná a soukromá řešení dopadů živelních pohrom v ČR*. Konference s mezinárodní účastí. Brno: Masarykova univerzita, 2007. ISBN 978-80-210-4395-4.

2. Historický kontext vzniku pojištění

Člověk byl historicky sužován strachem a obavami před přírodními živly, které páchaly velké škody. Sám však byl bezmocný. Hledal jistotu a pomoc pro situace, které se opakovaly a které jej ohrožovaly na životě. Hledal mechanismus, který mu pomůže v situacích, které sám nadále nemůže zvládat.

Zárodky pojištění nacházíme v různých částech světa od starověku, kdy u kulturních národů vznikala rozmanitá sociální zařízení a principy, které můžeme považovat za předchůdce majetkových a životních pojištění.

Dva tisíce let před naším letopočtem, za vlády babylonského krále Chamurapiho, vznikly první záznamy o sdružení majitelů velbloudů, které zabezpečovalo své členy proti ztrátám, které s sebou neslo provozování obchodu a dopravy pomocí karavan (jednalo se o loupeže, ale také o úhyn samotných velbloudů po dobu cesty).

Ve staré Indii existovalo pojištění úvěru u kasty obchodníků, Féničané provozovali dopravní pojištění lodí i nákladů. V Aténách se podle textů řečníka Lysia v letech 450–367 před n. l. dochovala zmínka o sociálním pojištění, kterým byli odškodňováni občané, kteří byli zmrzačeni v bojích o vlast.

Nejstarší dochovanou pojistnou smlouvou je námořní pojistka vydaná notářem v Pise roku 1385.

První řádná požární pojišťovna vznikla v Hamburku v roce 1676 jako *Generální požární pokladna*.

Největší pojišťovací systém *Lloyds* vznikl v roce 1687 z kavárny pana Edwarda Klouda, kde se scházeli kupci, makléři a námořníci. Na základě jejich zkušeností vybudoval pan Lloyd největší informační centrum o pohybu lidí, zboží, o haváriích a jejich pojišťování, Lloyds se stali největší pojišťovací burzou na světě.

3. Historie pojištění v České republice

Historie českého pojišřovnictví je velice dlouhá a obsáhlá. *Požární řád* pro město Prahu je znám již z druhé poloviny 14. století. Bohužel, stejně jako *Řád o ohni*, neřešil náhradu poškozeným lidem. Ti obdrželi pouze takzvané žebravé licence, popřípadě se v jejich prospěch prováděly sbírky v kostelech. Historii pojišřovnictví na území dnešní České republiky tedy datujeme až od konce 17. století.³ Roku 1699 podal Jan Kryšřtof Bořek návrh na zavedení povinného požárního pojišřění budov v Čechách. Jeho návrh spočíval v zavedení protipožárního fondu, do něhož by povinně přispívali všichni občané, kteří by si koupili dům. Ke vzniku fondu však nedošlo. V roce 1777 byla zřídzena *Pojišřovna proti škodám z ohně na polních zásobách, nábytku, nářadí a dobytka*. Neměla však dlouhého trvání a brzy zanikla.

Tradice českého pojišřovnictví se odvíjí od prvního ústavu, který vznikl v roce 1827 – jmenoval se *Císařskokrálovský privilegovaný, český, společný, náhradu škody ohněm svedené pojišřující ústav*. Svůj název později změnil na *První českou vzájemnou pojišřovnu*. Téměř současně vznikl v Brně *Císařsko-královský privilegovaný pospolný ústav pohořelný pro Moravu a Slezsko*, který se následně přejmenoval na *Moravsko-slezskou vzájemnou pojišřovnu*. Zpočátku obě tyto pojišřovny provozovaly jen požární pojišřění nemovitostí. *První česká vzájemná pojišřovna* začala např. provozovat pojišřění krupobití a pojišřění movitostí až v roce 1864. Teprve v roce 1909 pojišřovna rozšířila svou činnost na nová odvětví – životní pojišřění, pojišřění proti krádeži nebo vloupání, pojišřění zákonné odpovědnosti a úrazu.

Vlna zakládání nových pojišřoven a pojišřovacích spolků se vzedmula až ve druhé polovině 19. století. Vzniklo několik menších pojišřoven, regionálních pojišřoven, ale také např. pojišřovna *Slavia*, nebo *První česká zajišřovací banka v Praze* (1872).

³ HRADEC, M.; SCHELLE, K. *Historie pojišřovnictví*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. ISBN 80-86861-52-X.

V sedmdesátých a osmdesátých letech minulého století bylo české pojišťovnictví již tak silné, že ekonomickou stabilitou První české vzájemné pojišťovny neotřásly například ani značné škody, jako byly požáry mlýnů roku 1870. Ani největší náhrada škody v devatenáctém století poskytnutá za jednu pojistnou událost, požár Národního divadla⁴ v Praze 12. srpna 1881, pojišťovnu neohrozila. Částka 297 tisíc zlatých rakouské měny umožnila téměř okamžitě zahájit práce na jeho obnově.

Na přelomu století vznikly další společnosti – např. *Hasičská vzájemná pojišťovna* v Brně a *Moravská dobytčí pojišťovna* v Brně. V roce 1915 bylo zřízeno *Pražské sdružení pojišťoven* (předchůdce České asociace pojišťoven), kam patřila například *První česká vzájemná pojišťovna*, *Slavia*, *Vzájemně pojišťovací banka* a *První česká zajišťovací banka v Praze*.

Nová etapa pojišťovnictví v Čechách započala po skončení první světové války, po vzniku samostatné Československé republiky. Svou činnost zahájila řada dalších českých i zahraničních pojišťoven, např. italská *Assicurazioni Generali*.

I přes útlum pojišťovnictví, který nastal v době protektorátu za druhé světové války, bylo v roce 1945 i díky předválečnému období evidováno celkem 733 pojišťoven, pojišťovacích spolků a zahraničních reprezentací. Tento počet subjektů byl znárodněn zestátněním Dekretem prezidenta republiky z 24. října 1945. Řízením pojišťovnictví byla pověřena Pojišťovací rada se sídlem v Praze. Od 1. ledna 1947 pak v Československu vzniklo pouze pět pojišťoven, národních podniků. Po únoru 1948 došlo ke zřízení jediného ústavu – *Československé pojišťovny, národního podniku*. Na několik desetiletí se tak přerušil přirozený tržní vývoj pojišťovnictví. V souvislosti s novým federativním uspořádáním státu v roce 1968 byly z jediné *Státní pojišťovny* vytvořeny dva samostatné subjekty: *Česká státní pojišťovna* se sídlem v Praze a *Slovenská štátna poisťovňa* se sídlem v Bratislavě, a to s účinností od 1.

⁴ HRADEC, M.; SCHELLE, K. *Historie pojišťovnictví*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. ISBN 80-86861-52-X.

ledna 1969. Monopolní období českého, resp. československého pojišťovnictví, trvalo až do počátku devadesátých let.

Právní rámec pro změny související se zaváděním tržní ekonomiky a soukromého podnikání vytvořily v oblasti pojišťovnictví zejména nové zákony o pojišťovnictví. Udělením povolení Ministerstva financí ČR a SR coby dozorčích orgánů nad pojišťovnictvím mohly od té doby na území České a Slovenské federativní republiky podnikat v pojišťovnictví i další pojišťovny. Rozdělením federativního státu k 1. lednu 1993 se vytvořily podmínky pro samostatný rozvoj českého pojistného trhu.

České pojišťovnictví se vyvíjí v tržním prostředí v souladu s normami Evropské Unie. Značné kompatibility se podařilo dosáhnout v ekonomice pojištění (účetnictví, technické rezervy, solventnost). Obecně se rozšířila mezinárodní spolupráce jak na úrovni státu, tak i České asociace pojišťoven. K 31. prosinci 2008 provozovalo pojišťovací činnost na českém trhu 31 pojišťoven.

3.1 Právní úprava

V roce 2000 došlo k zásadní změně v zákonné úpravě pojišťovnictví nabytím účinnosti zákona č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví, který posléze následovala prováděcí vyhláška Ministerstva financí č. 75/2000 Sb. V roce 2004 proběhla doposud poslední významnější novela (č. 39/2004 Sb.), která svým obsahem završila přechod k jednotnému pohledu na oblast pojištění v rámci Evropské Unie. Úplné znění zákona je možné nalézt pod č. 409/2004 Sb.

4. Principy pojištění

Jakákoliv lidská činnost je ohrožována různými nebezpečími, která svými projevy negativně působí na její vývoj. Stejně tak všechny velké i malé podniky pracují v rizikových podmínkách. Riziko představuje možnost ztráty, a to převážně majetkové, ale i poškození zdraví nebo ztráty života. Jsou ztráty, které se dají nahradit, ale existují i takové, které nahradit nelze.

Do osobního života lidí i do všech forem podnikatelské činnosti často nepříznivě zasahují důsledky působení přírodních sil nebo nežádoucího chování lidí. Jejich vznik lze předpokládat, avšak nelze určit, kdy a kde nastanou a koho postihnou. I když je možno v některých případech vzniku nahodilých událostí předcházet nebo alespoň zmenšit rozsah škod, nelze jim zcela zabránit. Proto je základním účelem pojištění zmírnit či odstranit nepříznivé důsledky způsobené těmito nahodilým událostmi. Z hlediska ekonomického, to znamená vytvářet z příspěvků zájemců o pojištění rezervy, sloužící k úhradě potřeb nebo náhrady škod, které vzniknou pojištěným z nahodilých událostí.

Základní filosofií pojištění byla pomoc v nouzi. Tento humanitní obsah pojištění se v průběhu vývoje pojištění bohužel opomíjí a vytrácí.

V podmínkách tržního mechanismu plní pojišťovnictví roli stabilizátoru ekonomické úrovně podniků a životní úrovně obyvatelstva v případě neočekávané, náhodné události⁵. Kromě toho se díky pojišťovnám posiluje odpovědnost fyzických osob za jejich ekonomickou a sociální situaci.

Základem pojištění v současnosti je objektivní existence rizika, která se může projevit určitou peněžní ztrátou. Pokud by riziko objektivně neexistovalo, potom by pojištění bylo zřejmě úplně zbytečné. Protože riziko objektivně existuje, a to nejen v lidské činnosti, ale i v přírodě, existuje i přirozená lidská snaha o snižování rizika a pravděpodobnosti ztrát, které mohou být způsobeny.

⁵ ČEJKOVÁ, V., NEČAS, S. *Pojišťovnictví*. 2. přepracované vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-3990-6.

V zásadě se jedná o ztráty a náklady způsobené neočekávanou událostí či způsobené nepoužitelností vlastních zdrojů na jiné účely, jako jsou např. rezervy na neočekávané události.

4.1 Základní klasifikace pojištění

V základní klasifikaci dělíme pojištění podle⁶:

1. formy vzniku pojištění – zákonné a smluvní
2. předmětu pojištění – pojištění majetku, odpovědnosti a osob
3. délky trvání pojištění – krátkodobé a dlouhodobé

Pojištění může vznikat buďto ze zákona (tzv. zákonné pojištění) nebo jako smluvní pojištění buďto dobrovolné, nebo povinné. Při smluvním dobrovolném pojištění vzniká pojistný vztah dobrovolně, na základě vlastního projevu vůle určitého subjektu zabezpečit se pojištěním. Pojistný vztah mezi pojištěným a pojišťovnou vzniká uzavřením pojistné smlouvy. Jedná se např. o pojištění nemovitosti, vozidla, životní pojištění atd. na základě smlouvy vznikají oboustranná práva a povinnosti.

Pojišťovna má právo na pojistné, zároveň vzniká povinnost pojištění spravovat a poskytnout pojistné plnění v případě vzniku pojistné události.

Pojištěný, respektive pojistník má povinnost platit pojistné v dohodnutých splátkách, má povinnost oznámit pojišťovně všechny důležité skutečnosti, které mají vliv na průběh pojištění a jeho správu. Pojištěný má právo na pojistné plnění v případě pojistné události, kterou ve stanoveném termínu ohlásí pojišťovně.

Z pohledu bakalářské práce nás zajímá zejména majetkové pojištění pro případ poškození nebo zničení věcí živelní událostí. Jedná se o pojištění movitých a nemovitých věcí, které jsou pojištěny na živelní nebezpečí, mezi něž se řadí:

- požár
- výbuch
- blesk

⁶ ČEJKOVÁ, V., NEČAS, S. *Pojišťovnictví*. 2.přepřacované vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-3990-6.

- povodeň a záplava
- lavina
- sesuv půdy (s výjimkou sesuvu způsobeného lidskou činností)
- vichřice
- krupobití
- tíha sněhu
- pád cizích předmětů a skal (nejsou-li součástí pojištěné věci)
- zemětřesení

Živelní pojištění se týká pojištění zdrojů nebezpečí, která majetek podle statistiky ohrožují nejčastěji, proto se považuje toto pojištění za základ pojistné ochrany majetku a je obsažené v převážné části pojistných smluv občanů i firem. Pojištění se může týkat všech živelních nebezpečí (all risk) nebo, dle pojistné smlouvy, jen některé vybrané skupiny.

4.2 Výklad pojmů⁷

Krupobitím se rozumí jev, při kterém kousky ledu různého tvaru, velikosti, váhy a hustoty vytvořené v atmosféře dopadají na věc, a tím dochází jejímu poškození nebo zničení.

Lavinou se rozumí jev, kdy se masa sněhu, ledu nebo kamení uvede náhle po svazích do pohybu a řítí se do údolí.

Poškozením věci se rozumí změna stavu věci, kterou lze objektivně odstranit opravou nebo taková změna stavu věci, kterou objektivně není možno odstranit opravou, přesto však je věc použitelná k původnímu účelu.

Povodní se rozumí zaplavení územních celků vodou, která se vylila z břehů vodních toků nebo nádrží nebo která břehy a hráze protrhla anebo bylo zaplavení způsobeno náhlým a náhodným zmenšením průtočného profilu vodního toku.

Požárem se rozumí oheň v podobě plamene, který provází hoření a vznikl mimo určené ohniště nebo takové ohniště opustil a šíří se vlastní silou nebo pachatelem. Požárem však není žhnutí (ožehnutí) a doutnání

⁷ ČSOB POJIŠŤOVNA, Všeobecné pojistné podmínky, Živelní pojištění; 2008

s omezeným přístupem kyslíku, jakož i působení užitkového ohně a jeho tepla. Požárem dále není působení tepla při zkratu v elektrickém vedení (zařízení), pokud se plamen vzniklý zkratem dále nerozšířil. Pojištění sjednané pro případ vzniku tohoto pojistného nebezpečí se vztahuje i na škody způsobené hasební látkou použitou při zásahu proti požáru a škody způsobené zplodinami hoření požáru.

Sesouváním půdy, zřícením skal nebo zemin se rozumí sesuv půdy, zřícení skal nebo zemin, ke kterému dochází působením zemské tíže při porušení rovnováhy svahu. Sesouváním půdy však není klesání zemského povrchu do centra Země.

Tíhou sněhu nebo námrazy se rozumí destruktivní působení jejich nadměrnou hmotností na věci (střešní krytiny, nosné nebo nenosné konstrukce) nebo následné poškození nebo zničení věci způsobené prosakující vodou vzniklou z tajícího sněhu nebo zničení střešní krytiny, nosných nebo nenosných konstrukcí nadměrnou hmotností sněhu nebo námrazy.

Úderem blesku je přímý a bezprostřední přechod blesku (atmosférického výboje) na předmět pojištění. Místo úderu blesku musí být spolehlivě zjiitelné podle tepelných a mechanických stop.

Věci movité jsou věci, které lze přemístit z místa bez narušení jejich podstaty, a nejsou tedy věcmi nemovitými.

Věci nemovitou se rozumí pro účel pojištění stavba spojená se zemí pevným základem (např. budova, hala, pozemní komunikace).

Vichřicí se rozumí dynamické působení hmoty vzduchu, která se pohybuje rychlostí nejméně 20,8 m/s (75 km/hod). Není-li tato rychlost pro místo vzniku pojistné události zjiitelná, musí pojištěný prokázat, že pohyb vzduchu způsobil v okolí místa pojištění škody na řádně udržovaných budovách nebo na shodně odolných jiných věcech nebo že škoda při bezvadném stavu budovy nebo jiné stavby, v níž se nacházejí věci, mohla vzniknout pouze v důsledku vichřice.

Záplavou se rozumí vytvoření souvislé vodní plochy, která po určitou dobu stojí, nebo proudí v místě pojištění.

Zemětřesením se rozumí otřesy zemského povrchu vyvolané pohybem v zemské kůře, které dosahují alespoň 6. stupně podle

makroseizmické stupnice MSK-64, charakterizující účinky zemětřesení (trhliny ve zdech, poškození komínů, posunutí se i větších předmětů apod.).

Zničením věci se rozumí změna stavu věci, kterou objektivně není možno odstranit opravou, jejíž cena by nepřesáhla horní hranici pojistného plnění.

Pojištění budov (staveb, nemovitostí) se orientuje buď na nebezpečí živelných událostí, nebo je koncipováno jako sdružené pojištění obsahující i další nebezpečí, která mohou ohrožovat pojištěnou stavbu. Realizuje se podle určení a využití pojištěné stavby, které vlastně určuje její vybavení a tím i úroveň rizika (jiná je situace v pojištění obytné budovy, obytného činžáku, jiná v pojištění chaty, garáže, hospodářské budovy a podobně). Riziko ovlivňuje i materiál, ze kterého je budova postavená, a její vybavení (například železná konstrukce má menší pravděpodobnost vzniku škody např. požárem, než konstrukce ze dřeva). Těmto podmínkám odpovídají i sazby pojištění. Zastavená plocha, výška budovy (počet podlaží), materiál, ze kterého je budova postavena a její vybavení určují cenu budovy jako základnu pro stanovení pojistného. Uvedeným pojištěním jsou kryté pouze škody způsobené pojistnými nebezpečími na vlastní budově a zařízení, které je součástí budovy. Proto se toto pojištění může kombinovat s dalšími pojištěními, jako jsou například pojištění domácnosti, elektromotorů apod.

Pojištění domácnosti je orientované na pojištění souboru věcí, které se v domácnosti nachází. Součástí domácnosti jsou i prostory, které jsou součástí bytu, jako jsou sklepní a půdní prostory. Pojištění domácností se může vztahovat jak na vlastní domácnost, tak i na domácnost sloužící k rekreačním účelům. Pojištění směřuje na krytí pojistných událostí způsobených živelnými událostmi, atmosférickými srážkami, vodou z vodovodních a teplovodních zařízení, krádeží, vloupáním, odpovědností za škodu způsobenou provozem domácnosti, jejími členy a dalšími nebezpečími. Pojištění domácností se sjednává podle počtu obytných místností a na pojistnou částku, která limituje pojistné plnění. K pojištění domácnosti je možné připojit i další rizika jako jsou například pojištění

audiovizuální techniky, uměleckých předmětů, sbírek a jiných cenných předmětů.

Pojištění věcí pro případ škod způsobených atmosférickými srážkami se obvykle koncipuje jako součást některého pojištění, případně samostatně. Zahrnuje poškození věci v důsledku atmosférických srážek, zvláště zatečením. Zvláštním pojistným typem je újma, která vznikne pořadateli sportovní, kulturní nebo jiné akce, na zisku nebo jiných nákladech navíc, protože akce se v důsledku změny počasí konala v menším rozsahu nebo se neuskutečnila vůbec. V poslední době se projevuje na pojistném trhu požadavek krýt takovéto náklady i v případě dovolené, kterou narušilo neočekávané nepříznivé počasí.

Živelní pojištění motorových vozidel obvykle kryje nebezpečí požáru, úderu blesku, výbuchu, vichřice, krupobití, povodně a záplavy. Všeobecnými pojistnými podmínkami jednotlivých pojišťoven či přímo konkrétními pojistnými smlouvami mohou být krytá nebezpečí upravena, např. přidáno krytí škod vzniklých při sesuvech půdy, zřícení skal, zřícení lavin, stromů či stožárů apod.

4.3 Zajištění

Úkolem zajištění⁸ je rozdrobit a rozložit velká a stále rostoucí rizika do pokud možno největšího prostoru tak, aby podíly jednotlivých pojistitelů a zajistitelů v případě pojistné události nemohly ohrozit stabilitu jejich hospodaření. V praxi to znamená, že velká rizika sdílí konkrétní pojistitel se specializovanými organizacemi – zajistiteli.

Cílem zajištění je diverzifikace rizika - zajištěním se pojistitel zbavuje části rizika, jehož pojistná částka je vyšší než chce pojistit, nebo udržet na vlastní vrub. Zajištění takto diverzifikuje pojištěná rizika a rozloží náhradu škody tak, že pojistitel ani zajistitel nebudou mít těžkosti s výplatou pojistného plnění. Každý z nich tak zaplatí ve výši svého podílu uvedeného ve smlouvě o zajištění,

⁸ ČEJKOVÁ, V., NEČAS, S. *Pojišťovnictví*. 2., přepracované vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-3990-6.

Díky zajištění se také zmírňuje účinek kolísání škodního průběhu, a tím slouží jako stabilizační činitel. Na krytí výkyvů ve škodním průběhu slouží jednak pojistné rezervy a také zajištění. Pojišťovna prostřednictvím zajišťovacích smluv má možnost přijmout do pojištění vyšší částky a další rizika. Částky, které by převýšily limit pro její vlastní vrub, odevzdá do zajištění. V neposlední řadě také umožňuje kontakty se zahraničními pojistnými trhy. Zajištění má totiž mezinárodní charakter. Umožňuje sledovat vývoj pojistné a tarifní politiky zahraničních pojišťovatelů a konfrontovat ji s domácí praxí a zkušenostmi.

5. Povodně 1997

V roce 1997 zasáhla Moravu a Slezsko povodeň, která neměla v této oblasti v novodobé historii obdoby. Její rozsah byl tak velký, že se označovala jako stopadesátiletá voda. Kromě Moravy, Slezska a východních Čech záplavy zasáhly také sousedící území Polska, Slovenska a Rakouska. Povodňová vlna z Odry se ničivě projevovala dokonce i na jejím dolním toku v úsecích hranice s Německem. Povodeň na Moravě se tak stala součástí katastrofy evropských rozměrů.

5.1 Příčiny povodní

Povodeň začala v teplém letním počasí na začátku července několikadenním deštěm, který přerostl ve zcela mimořádné a velmi intenzivní srážky ve dnech 4. až 8. července 1997⁹. Příčinou vydatných srážek byla tlaková níže, která se nad Moravu a Polsko posouvala směrem od severní Itálie. Neobvyklá situace ve vývoji nastala tehdy, když pole vyššího tlaku vzduchu mezi Azorskými ostrovy a Skandinávií postup tlakové níže zablokovalo. Její střed po jistou dobu uvíznul nad jižním Polskem. Území Moravy zůstávalo relativně blízko středu tlakového útvaru a zároveň bylo překážkou pro týlovou složku jeho proudění. Právě tato složka tlakové níže přinášela nejvíce oblačnosti a srážek. Zpomalením postupu frontálního systému se obvykle jeden až tři dny trvající srážková perioda prodloužila o celé dva dny. Tento faktor se ukázal pro samotnou výjimečnost povodně jako zcela rozhodující. Déšť mimořádně zesiloval s návětrným účinkem pohoří, což se projevilo zejména v Jeseníkách a Beskydech. Během kritických dnů spadlo v povodí Odry a Moravy místy až přes polovinu ročního úhrnu. Obě řeky a jejich přítoky se rozvodnily

⁹ <http://www.chmi.cz/kpovoden.html> Analýza povodně z pohledu hydrometeorologů.

20.3.2009

neuvěřitelným způsobem, zatopily jednu třetinu území Moravy a Slezska. Nejvíce srážek spadlo na severních svazích Beskyd a Jeseníků. V povodí Bečvy bylo dosaženo maximálních denních úhrnů srážek 234 mm, na Pradědu měsíčního úhrnu 661 mm. Na severní Moravu spadlo 4,9 milionů kubických metrů vody. Srážky a následné povodně se potom opakovaly s nižší intenzitou od 18. do 24. července. V těchto dnech byly zasaženy i Krkonoše.

5.2 Důsledky povodní

Povodeň způsobila škody ve výši 63 miliard korun, postihla asi 250 tisíc obyvatel ve 30 městech a 257 obcích, zahynulo padesát osob, bylo zničeno 2151 domů (dalších 5652 se stalo dlouhodobě neobyvatelných), strženo bylo 26 mostů.¹⁰ Navíc byl na několik dnů zcela zastaven provoz na klíčových železničních tratích (zcela vyřazeny byly nejdůležitější železniční uzly Moravy Přerov a Olomouc a rozsáhlé úseky přilehlých tratí). Těžce poškozeny byly rozsáhlé části měst Ostrava, Otrokovice, Přerov, Olomouc a další. Za nejhůře postižené sídlo se považuje obec Troubky na soutoku Moravy a Bečvy, kde bylo zničeno 150 domů a 9 lidí zahynulo.

Povodeň prokázala mnohá selhání státních i soukromých orgánů, organizací a institucí. Chyběly protipovodňové plány, v mnoha podnicích byly porušovány bezpečnostní předpisy, technika byla ve špatném stavu, koryta mnoha řek byla neudržovaná. V prvních dnech zcela selhal výstražný systém, což se nejstrašlivěji projevilo v Troubkách u Přerova. Práce armády České republiky a dobrovolníků byla po ukončení likvidace následků povodní hodnocena jako vysoce profesionální a obětavá.

Povodeň měla jeden kladný efekt. Přispěla k vyvinutí nových protipovodňových řádů a odstranění největších nedostatků na celém

¹⁰ RAUDENSKÝ, M. DORAZIL, I.; *Povodně 2002*. Brno: Chicory, v.o.s. 2002. ISBN 80-238-9607-5.

území České republiky, což vedlo k podstatnému zmírnění následků povodní v Čechách v roce 2002. Někteří odborníci považují povodně v roce 1997 za jeden z hlavních podnětů, které přispěly k rychlému a nadprůměrnému (v celoevropském měřítku) rozšíření mobilních telefonů v České republice. V důsledku povodně byla místy až na několik týdnů narušena telefonní síť, což zvýhodnilo majitele mobilů.

Z pohledu vztahu pojišťovnictví a řešení důsledků povodní v roce 1997 se ukázalo jako naprosto nedostačující pojištění majetku fyzických i právnických osob. Z celkové výše škod 62 mld. Kč, byl pojištěn pouze majetek v hodnotě 11 mld. Kč¹¹. Všechny pojišťovny se snažily pomoci co nejrychleji, byly vypláceny zálohy na plnění zejména pro klienty, kteří přišli díky povodním o všechnen majetek. Pomohly jim tedy finančně překlenout nejtěžší okamžiky života. Důsledky pro nepojištěné občany byly mnohdy fatální. Jejich majetek byl poškozen, zničen, museli spoléhat na pomoc státu, charity, nadací, spoluobčanů. Někteří se s důsledky povodní z roku 1997 vyrovnávají dodnes.

¹¹ Česká asociace pojišťoven. Pojistný obzor 1/1998

6. Povodně 2002

Povodně v roce 2002 znamenaly jeden z nejničivějších případů povodní za poslední století a zasáhly rozsáhlá území v celé Evropě. Celkové ekonomické ztráty dosáhly více než 15 mld. EUR. Povodeň v Čechách se stala jednou z největších událostí svého druhu v historii České republiky. Spolu s povodněmi na Moravě v roce 1997, patří k nejtěžším přírodním katastrofám moderní české historie. Byla to největší povodeň od ničivé Velké povodně v roce 1845. Proti ní byl průtok Vltavy Prahou v roce 2002 ještě o přibližně 20 % větší. Tyto povodně měly zcela mimořádný charakter, jednak rozsahem způsobených škod, jaký pojišťovnictví nepamatuje, jednak rychlostí a intenzitou dešťů a následným rozlitím vodních toků.

6.1 Příčiny a průběh povodní

Dne 6. srpna 2002 začala počasí v Česku ovlivňovat tlaková níže, která se svým frontálním systémem pozvolna postupovala k východu. Během dvou následujících dnů silné srážky naplnily většinu jihočeských a západočeských řek.¹² Ve čtvrtek 8. srpna na jihu Čech dosáhla povodeň svým rozsahem padesátileté vody, v průběhu následujícího dne se situace pozvolna uklidňovala a přestalo pršet. Vltava v Praze dosáhla průtoku 1500 m³/s a začala klesat. Avšak dne 11. a 12. srpna začalo opět pršet. Nad jihozápadem Čech se střetly dva výrazné frontální systémy, které se jenom pomalu posunovaly k severovýchodu. Návětrný efekt na jihu Čech navíc přinášel další zesilování deště. Půda přesycená vodou z předešlých srážek nedokázala zadržet vodu a ta stékala do naplněných řek. V týdnu od 12. do 18. srpna tak Českou republiku postihla pětisetletá až tisíciletá povodeň. Nejvíce byla postižena Vltava se svým povodím, potom povodí

¹² RAUDENSKÝ, M. DORAZIL, I.; *Povodně 2002*. Brno: Chicory, v.o.s. 2002. ISBN 80-238-9607-5.

Dyje, okrajově také toky v povodí Ohře a dolního toku Labe. V povodí Vltavy spadlo v srpnových dnech okolo pěti miliard kubických metrů vody.

Při druhé vlně srážek, v důsledku předchozí nasycenosti povodí a stále ještě plných koryt toků, nastal velmi rychlý nový vzestup hladin. V porovnání s první vlnou byly kulminační stavy během druhé vlny značně vyšší, na většině toků v zasažené oblasti přesahující padesátiletou nebo stoletou vodu. V celé řadě míst byly zaznamenány zatím historicky nejvyšší vodní stavy a průtoky. Nově vznikly povodně v severních Čechách a rovněž ve větším rozsahu na Dyji a v Jihlavě.

Příčinou extrémních záplav byly nadprůměrné srážky, které v první srážkové epizodě zasáhly hlavně jih Čech a které se v druhé epizodě vyskytovaly již na většině území České republiky. Kromě značného nasycení půdy a koryt po první srážkové epizodě zde situaci ovlivnila mimo jiné i vodní díla, a to zejména vltavské kaskády. Ta zachytila poměrně velkou část povodňové vlny z první srážkové epizody. Na druhou srážkovou vlnu již přehradu nestačily a povodeň bez větších překážek postupovala směrem do údolí. Ke zřetelnému zploštění povodňové vlny Vltavy, resp. na Labi, došlo až v důsledku rozlivů v Polabské nížině. Nicméně ani to nestačilo a velká voda zasáhla i města dále na severu Čech a později i na německém úseku Labe.

6.1.1 Praha¹³

Vývoj povodně na Vltavě v Praze byl výsledkem střetu povodňové vlny na odtoku z Vltavské kaskády a povodňové vlny na Berounce. Přítok ze Sázavy byl sice také velký, ale v tomto ohledu nepodstatný. Průtoky v Praze a dolním toku Vltavy byly značně ovlivněny manipulacemi na Vltavské kaskádě, které byly prováděny s ohledem na provádění nutných protipovodňových opatření, zejména stavbu mobilních protipovodňových stěn a evakuaci obyvatelstva z ohrožených lokalit.

¹³ RAUDENSKÝ, M. DORAZIL, I.; *Povodně 2002*. Brno: Chicory, v.o.s. 2002. ISBN 80-238-9607-5.

Hladina Vltavy v Praze - Chuchli přesáhala dne 12. srpna ve 12 hodin hladinu odpovídající třetímu, tedy nejvyššímu, stupni povodňové aktivity pro Prahu. Dne 14. srpna ve 12 hodin kulminovala na stavu 185 cm při průtoku asi 5300 kubických metrů za sekundu. Maximální průtok v Praze odpovídal pětisetleté vodě. Pro srovnání je vhodné uvést, že průměrná výška hladiny v Praze - Chuchli dosahuje 74 cm při průměrném ročním průtoku 148 kubických metrů za sekundu. Od odpoledních hodin 14. srpna voda pak stupňovitě klesala podle snižování odtoku z kaskády. Pod úroveň třetího stupně povodňové aktivity se dostala až v noci z neděle na pondělí 18. srpna v 02 hodin. Vzestupy a poklesy hladiny vody v různých částech Prahy, především v zatopených oblastech, se od časového průběhu hladiny v Chuchli významně liší.

Pro Vltavu v Praze bylo provedeno porovnání této povodně s kulminacemi historických povodní, které jsou zaznamenány od roku 1827. Z měření vyplývá, že kulminace povodně roku 2002 v Praze byla přibližně o 800 kubických metrů za sekundu větší než doposud největší změřená povodeň v březnu 1845, která byla ovšem v období tání sněhu. Největší letní povodeň, způsobená pouze srážkami, byla v září 1890, při které byl pobořen Karlův most. Ta měla průtok při kulminaci přibližně o 1300 kubických metrů za sekundu nižší než průtok v srpnu 2002.

Část Prahy 1 byla chráněna protipovodňovou bariérou. Bariéra byla navrhována na průtok stoleté vody (3700 kubických metrů za sekundu). Ukázalo se, že zvýšení hrany ochranné bariéry o 50 cm nad kótu povodně z roku 1890 zabránilo nedozírným škodám. Voda se zastavila 24 cm pod horní hranou bariéry.

Na levém břehu Vltavy nad Karlovým mostem bylo možno porovnat stopy po maximální hladině s povodňovými značkami z let 1845 a 1784. Nad značkou z března 1845 byla voda o 75 cm výše, nad značkou z roku 1784 byla voda o 55 cm výše. Vyšší značky podle dostupných informací již v Praze nejsou.

Největší pojistnou událostí povodní 2002 se stalo zatopení pražského Metra. Metro bylo pojištěno u pojišťovny Kooperativa.

6.2 Důsledky povodní

Tato povodeň svou velikostí překonala v Čechách všechny povodně, o kterých jsou vedeny historické záznamy. Bylo zaplaveno 504 obcí, 99 obcí se ocitlo zcela pod vodou, zničeno bylo 73 mostů, evakuováno cca 220 tisíc lidí. Povodně si vyžádaly 19 lidských životů.¹⁴

Při povodních 2002 se ověřila opatření, která stát učinil po ničivých povodních v roce 1997. Nová legislativa v oblasti integrovaného záchranného systému, krizového řízení a také sloučení požární a civilní ochrany, pomohla zvládat nejenom průběh povodňových dnů, ale také zjednodušit koordinaci postupů při úklidu, řešení dopadů povodní, při krizovém řešení ekologických havárií. Osvědčil se také nový model řízení složek Integrovaného záchranného systému a krajských samospráv.

Celková výše škod podle údajů České asociace pojišťoven z ledna 2003 přesáhla částku 73 mld. Kč. Z toho byl majetek v hodnotě cca 37 mld. pojištěn, což je cca 50% veškerého zničeného či poškozeného majetku. Oproti roku 1997, kdy bylo pojištěno pouhých 17% zničeného majetku, je to velký posun. Největší jednotlivou škodou je škoda způsobená povodní v pražském metru – škoda ve výši cca 6 mld. Kč.

¹⁴ RAUDENSKÝ, M. DORAZIL, I.; *Povodně 2002*. Brno: Chicory, v.o.s. 2002. ISBN 80-238-9607-5.

7. Povodně 2006

Povodeň z přelomu března a dubna 2006 měla víceméně regionální charakter.¹⁵ Počasí v regionu střední a severní Moravy ovlivňovala brázda nízkého tlaku vzduchu spojená s přílivem teplého vzduchu od jihu. V důsledku náhlého oteplení a vydatné srážkové činnosti došlo k rychlému odtávání sněhové pokrývky. Důsledkem toho došlo ke značným nárůstům průtoků na vodních tocích a vlivem dalších vydatných srážek v posledních březnových dnech 2006 byly zaznamenány na horním toku Moravy a dalších tocích jednotlivé stupně povodňové aktivity.

Ve dnech 28.3. - 2. 4. 2006 došlo ke značnému nárůstu průtoku v řece Moravě a jejích přítocích, došlo k vyhlášení III. stupně povodňové aktivity. Krizový štáb vydal rozhodnutí o ohrázování levé části břehů řeky Moravy v Olomouci, zároveň začal připravovat plán na evakuaci obyvatelstva postižených oblastí. Preventivně byla vyžádána pomoc jednotek 156. záchranného praporu Olomouc, pro plnění záchranných a prvořadých likvidačních prací a zabezpečení náhradních zdrojů osvětlení, v součinnosti s jednotkami Hasičského záchranného systému Olomouckého kraje a jednotkami dobrovolných hasičů.

Všechna opatření se ukázala jako vhodná, protože dne 1. 4. 2006 došlo k protržení hráze v Horce nad Moravou, díky čemuž se protrhly i protipovodňové hráze v Olomouci. Došlo na evakuaci obyvatel. V následujících dnech nastal mírný pokles hladiny na celém horním toku řeky Moravy, mohly tedy započít první popovodňové práce. Postupně docházelo k obnovení dodávky proudu a tepla v postižených oblastech, bylo zahájeno odčerpávání lagun v postižených lokalitách, byla provedena kontrola stability protipovodňových hrází.

V důsledku povodňových situací v březnu a dubnu 2006 byly škody na majetku vyčísleny v celkové výši cca 1,6 miliardy korun.

¹⁵ ČEJKOVÁ, V. *Veřejná a soukromá řešení dopadů živelních pohrom v ČR*. Konference s mezinárodní účastí. Brno: Masarykova univerzita, 2007. ISBN 978-80-210-4395-4.

Orgány ochrany obyvatelstva Olomouckého kraje zvládly situaci velmi dobře. Díky tomu mohli předejít některým škodám, nebo zmírnit následky povodní.

8. Koncepce ochrany obyvatelstva v České republice

Vláda České republiky na svém zasedání dne 25. února 2008 schválila novou Koncepci ochrany obyvatelstva do roku 2013 s výhledem do roku 2020 v Usnesení vlády ČR č.165/2008.¹⁶ Koncepce navazuje na legislativní rámec Zákona o integrovaném záchranném systému č. 239/2000 Sb. a Zákona o krizovém řízení č. 240/2000 Sb. včetně souvisejících zákonů. Dokument Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2013 s výhledem do roku 2020 je dokument zásadního významu, který zohledňuje přípravu a realizaci opatření k ochraně obyvatelstva v kontextu s existujícími, ale také předpokládanými bezpečnostními hrozbami.

Koncepce řeší mimo jiné problematiku připravenosti pracovníků veřejné správy, právnických a fyzických osob včetně školní mládeže, základní organizační a technická opatření ochrany obyvatelstva a otázky plánování a řešení opatření k ochraně obyvatelstva pro mimořádné události, nevojenské a vojenské krizové situace, včetně připravenosti sil a prostředků a materiálního a finančního zabezpečení.

*Ochrana obyvatelstva*¹⁷ je v rámci koncepce vymezena jako soubor činností a postupů příslušných orgánů, dalších subjektů i jednotlivých občanů, směřujících k minimalizaci negativních dopadů možných mimořádných událostí a krizových situací nevojenského charakteru (např. živelní pohromy, havárie nebo teroristické útoky) na zdraví a životy lidí a jejich životní podmínky. Ústředním správním úřadem ve věcech ochrany obyvatelstva je Ministerstvo vnitra a garantem za přípravu a plnění základních opatření v oblasti ochrany obyvatelstva je generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR.

¹⁶ Usnesení vlády ČR č.165/2008. *Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2013.*

¹⁷ Usnesení vlády ČR č.165/2008. *Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2013.*

8.1 Výklad pojmů¹⁸

Krizový plán obsahuje souhrn krizových opatření a postupů k řešení krizových situací. Zpracovatelem krizového plánu statutárního města Olomouce je Magistrát města Olomouce, zpracování krizového plánu zabezpečuje Odbor ochrany Magistrátu města Olomouce. Úkolem krizového plánování je určení rizik ohrožujících území obce, získávání informací týkajících se rizik, zajištění podkladů od jednotlivých složek integrovaného záchranného systému a stanovení opatření k řešení krizových situací. Obsahem krizového plánu obce je souhrn plánovacích, metodických a informačních dokumentů, používaných při rozhodovací, řídicí a koordinační činnosti v krizové situaci.

Krizové řízení je souhrn řídicích činností příslušných orgánů zaměřených na analýzu a vyhodnocení bezpečnostních rizik, plánování, organizování, realizaci a kontrolu činností prováděných v souvislosti s řešením krizové situace.

Krizová situace je mimořádná událost, při níž je vyhlášen *stav nebezpečí* nebo *nouzový stav* nebo *stav ohrožení státu a válečný stav*.

Stav nebezpečí je bezodkladné opatření, které se může vyhlásit, jsou-li v případě živelní pohromy, ekologické nebo průmyslové havárie, nehody nebo jiného nebezpečí ohroženy životy, zdraví, majetek, životní prostředí, pokud nedosahuje intenzita ohrožení značného rozsahu, a není možné odvrátit ohrožení běžnou činností správních úřadů a složek integrovaného záchranného systému.

Krizový štáb kraje, obce je pracovní orgán hejtmána nebo starosty k řešení krizových situací.

Krizová situace je mimořádná událost, v jejímž důsledku se vyhláší *stav nebezpečí*, *nouzový stav*, *stav ohrožení státu* nebo *válečný stav*. Jsou při ní ohroženy důležité hodnoty, zájmy či statky státu a jeho občanů a hrozící nebezpečí nelze odvrátit a způsobené škody odstranit běžnou činností orgánů veřejné moci, ozbrojených sil a ozbrojených

¹⁸ ZÁKON O KRIZOVÉM ŘÍZENÍ, 240/2000 Sb.

bezpečnostních sborů, záchranných sborů, havarijních a jiných služeb a právnických a fyzických osob.

Stav nebezpečí je bezodkladné opatření, které se může vyhlásit, jsou-li v případě živelní pohromy, ekologické nebo průmyslové havárie, nehody nebo jiného nebezpečí ohroženy životy, zdraví, majetek, životní prostředí, pokud nedosahuje intenzita ohrožení značného rozsahu, a není možné odvrátit ohrožení běžnou činností správních úřadů a složek integrovaného záchranného systému.

Mimořádná událost je škodlivé působení sil a jevů vyvolaných činností člověka, přírodními vlivy, a také havárie, které ohrožují život, zdraví, majetek nebo životní prostředí a vyžadují provedení záchranných a likvidačních prací.

Nouzový stav je stav vyhlášený vládou ČR, popř. předsedou vlády ČR v případě živelních pohrom, ekologických nebo průmyslových havárií, nehod nebo jiného nebezpečí, které ve značném rozsahu ohrožují životy, zdraví nebo majetkové hodnoty anebo vnitřní pořádek a bezpečnost.

Povodňový plán je dokument obsahující způsob zajištění včasných a spolehlivých informací o vývoji povodně, možnosti ovlivnění odtokového režimu, organizaci a přípravu zabezpečovacích prací, způsob aktivace povodňových orgánů, zabezpečení hlásné a hlídkové služby a ochrany objektů, přípravy a organizace záchranných prací a zajištění povodní narušených funkcí v objektech a v území a stanovené směrodatné limity povodňové aktivity. Dělí se na věcnou, organizační a grafickou část.

Povodeň je přechodné výrazné zvýšení hladiny vodních toků nebo jiných povrchových vod, při kterém voda již zaplavuje území mimo koryto vodního toku. Přechodné výrazné zvýšení vodní hladiny konkrétního vodního toku, při kterém se voda z koryta vylévá, způsobuje následné zaplavení bezprostředního i blízkého okolí vodního toku, ohrožuje životy a majetek, devastuje životní prostředí a působí značné materiální škody. Povodeň je i stav, kdy voda může způsobit škody tím, že z určitého území nemůže dočasně přirozeným způsobem odtékat nebo její odtok je nedostatečný, případně dochází k zaplavení území při soustředěném odtoku srážkových vod. Povodeň může být způsobena přírodními jevy,

zejména táním, dešťovými srážkami nebo chodem ledů (přirozená povodeň), nebo jinými vlivy, zejména poruchou vodního díla, která může vést až k jeho havárii (protržení) nebo nouzovým řešením kritické situace na vodním díle (zvláštní povodeň).

8.2 Stupně povodňové aktivity¹⁹

První stupeň povodňové aktivity

První stupeň (stav bdělosti) nastává při nebezpečí přirozené povodně a zaniká, pominou-li příčiny takového nebezpečí, přičemž za nebezpečí povodně se považuje:

- dosažení určitého vodního stavu na vybraných vodočtech při stoupající tendenci vody ve vodním toku,
- náhlé tání podle meteorologické předpovědi,
- srážky velké intenzity nebo jejich bezprostřední nebezpečí,
- souvislé zámrazy vodohospodářsky významných toků,
- nepříznivý vývoj bezpečnosti vodního díla, odvozený podle hodnocení sledovaných jevů a skutečností v rámci výkonu technicko-bezpečnostního dohledu,
- provozní situace na vodním díle, které mohou vést k mimořádnému vypouštění, při kterém je dosažen stav, odpovídající prvnímu stupni povodňové aktivity na vybraném vodočtu.

Při prvním stupni povodňové aktivity zahajuje činnost hlásná a hlídková služba.

Druhý stupeň povodňové aktivity

Druhý stupeň (stav pohotovosti) se vyhláší v době vlastní povodně na základě údajů hlídkové služby a negativní prognózy vývoje

¹⁹ ZÁKON O KRIZOVÉM ŘÍZENÍ, 240/2000 Sb.

hydrometeorologické situace hlášené a předpovědní služby Českého hydrometeorologického ústavu, přičemž za povodeň se považuje:

- dosažení určitého vodního stavu na vybraných vodočtech,
- přechodné výrazné stoupnutí hladiny vodního toku, při kterém hrozí jeho vylití z koryta, které může způsobit škody,
- přechodné výrazné stoupnutí hladiny vodního toku, při kterém se voda z koryta již přechodně rozlévá a může způsobit škody,
- výrazné stoupnutí hladiny vodního toku při současném chodu ledů, případně vlivem vytvoření ledových bariér pokračující nepříznivý vývoj bezpečnosti vodního díla, odvozený podle hodnocení sledovaných jevů a skutečností v rámci výkonu technicko-bezpečnostního dohledu,
- mimořádné vypouštění vody z vodního díla, při kterém je dosažen stav, odpovídající druhému stupni povodňové aktivity na vybraném vodočtu.

V rámci města Olomouce se aktivizují povodňové orgány a další účastníci havarijní služby; dále se uvádějí do pohotovosti prostředky na zabezpečovací práce.

Třetí stupeň povodňové aktivity

Třetí stupeň – stav ohrožení – se vyhláší při:

- dosažení určitého vodního stavu na vybraných vodočtech,
- náhlém přelití břehové linie koryta, způsobeném příčným zátarasem, havárií, lokální srážkovou situací, při kterém dochází k ohrožení života a majetku,
- při tvorbě ledových bariér a zátarasů, při přelivech vody z koryta,
- vzniku kritické situace na vodním díle podle vyhodnocení technicko-bezpečnostního dohledu při dosažení kritických hodnot sledovaných jevů a skutečností; pokud hrozí havárie díla doprovázená nebezpečím vzniku průlomové vlny, ohrožující život a majetek,

- neřízeném odtoku z vodního díla, vyvolávajícím umělou průtokovou vlnu, při které je dosažen stav odpovídající třetímu stupni povodňové aktivity na vybraném vodočtu nebo dochází k přímému ohrožení života a majetku.

Druhý a třetí stupeň povodňové aktivity vyhláší a odvolávají na svém územním obvodu povodňové orgány. Podkladem je dosažení nebo předpověď dosažení limitu hladin nebo průtoku stanoveného v povodňových plánech pro jednotlivé stupně povodňové aktivity, zpráva předpovědní nebo hlášené povodňové služby, doporučení správce vodního toku. Oznámení vlastníka vodního díla, případně další skutečnosti charakterizující míru povodňového nebezpečí.

Povodňový orgán je povinen informovat subjekty prostřednictvím informačního a varovného systému.

8.3 Integrovaný záchranný systém²⁰

Integrovaný záchranný systém je efektivní systém vazeb, pravidel spolupráce a koordinace záchranných a bezpečnostních složek, orgánů státní správy a samosprávy, fyzických a právnických osob při společném provádění záchranných a likvidačních prací a přípravě na mimořádné události. Motto záchranného systému zní: „nikdo nebyl opomenut, kdo pomoci může a vzájemně si nikdo z účastníků nepřekáží.“

Základními složkami jsou

- Hasičský záchranný sbor České republiky
- Jednotky požární ochrany zařazené do plošného pokrytí kraje jednotkami požární ochrany
- Zdravotnická záchranná služba
- Policie České republiky

²⁰ ZÁKON O INTEGROVANÉM ZÁCHRANNÉM SYSTÉMU, 239/2000 Sb.

Při konkrétních akcích paralelně se základními složkami spolupracují vyčleněné síly a prostředky ozbrojených sil, obecní policie, orgány ochrany veřejného zdraví, havarijní, pohotovostní, odborné a jiné služby, zařízení civilní ochrany, neziskové organizace a sdružení občanů, která lze využít k záchranným a likvidačním pracím. Páteří a hlavním koordinátorem je Hasičský záchranný sbor ČR. V praxi to mj. znamená, že pokud zasahuje více složek Integrovaného záchranného systému, na místě většinou velí příslušník Hasičského záchranného sboru ČR, který řídí součinnost složek a koordinuje záchranné a likvidační práce. Operační a informační středisko Integrovaného záchranného systému (je jím operační a informační středisko Hasičského záchranného systému ČR) povolává a nasazuje potřebné síly a prostředky jednotlivých složek IZS v konkrétních lokalitách. Na strategické úrovni je pak integrovaný záchranný systém koordinován krizovými orgány krajů a Ministerstva vnitra. Dle zákona o integrovaném záchranném systému velitel zásahu má při provádění záchranných a likvidačních prací rozsáhlé pravomoci. Může mj. zakázat nebo omezit vstup osob na místo zásahu, nařídít evakuaci osob nebo stanovit jiná dočasná omezení k ochraně života, zdraví, majetku a životního prostředí, velitel zásahu je rovněž ze zákona oprávněn vyzvat právnické a fyzické osoby k poskytnutí osobní nebo věcné pomoci. Firmy a občané mají ze zákona povinnost tuto žádost o pomoc při řešení mimořádné události vyslyšet.

Integrovaný záchranný systém vznikl jako potřeba každodenní spolupráce hasičů, zdravotníků, policie a dalších složek při řešení mimořádných událostí (požárů, havárií, dopravních nehod, atd.). Vždy, když bylo nutné spolupracovat při řešení větší události, vždy byl zájem spolupracovat a využívat to, s kým se spolupracuje, pro dosažení rychlé a účinné záchrany nebo likvidace mimořádné události. Spolupráce na místě zásahu uvedených složek v nějaké formě existovala vždy. Avšak odlišná pracovní náplň i pravomoci jednotlivých složek zakládaly a zakládají nutnost určité koordinace postupů.

9. ZÁVĚR

Strategické cíle systému ochrany obyvatelstva před povodněmi v České republice byly formulovány v roce 2000 ve vládním dokumentu Strategie ochrany před povodněmi pro území ČR²¹ pro roky 2000 – 2015. Dokument klade důraz na preventivní opatření před povodněmi jako nejefektivnější formu ochrany majetku a života občanů, formuluje nutnost tzv. sdílené odpovědnosti, což je podíl vlastníků a správců nemovitostí, organizací na úrovni regionů, okresů, obcí anebo individuální osoby na prevenci, tvorbě rezerv i samotné péči o majetek. Opomenutí této sdílené odpovědnosti v rámci ochrany před povodněmi způsobuje nesprávné očekávání výhradní odpovědnosti státu, absenci účinné prevence na místní úrovni a omezenou iniciativu občanů. Účinná ochrana před povodněmi je víceletý proces, kdy prioritou státního zájmu je podpora prevence oproti úhradě nákladů za škody způsobované povodněmi. Proto klade důraz na to, aby právnické a fyzické osoby nesly náklady, které jim vzniknou vlastními opatřeními k ochraně jejich majetku před povodněmi. Movitý a nemovitý majetek občanů a podnikatelů by měl být proti zničení nebo vážnému poškození povodní chráněn pojistnou smlouvou.

Cílem dokumentu je formulovat požadavek financování preventivních opatření na úkor přímé obnovy a zapojení soukromých zdrojů potenciálně postižených subjektů nejen pro účely úhrady vzniklých škod, ale i do snižování budoucích rizik. Obecným cílem celého dokumentu je pak vytvořit a implementovat nástroje k omezení jak rozsahu povodní, tak snížení jejich ničivých následků.

Další otázkou je, zda lze na základě dostupných dat považovat veřejné výdaje na povodně z let 1997 a 2002 za efektivní vzhledem ke stanoveným cílům dokumentu? Na základě analýzy²², kterou vypracovala skupina vedená Ing. Čamrovou z Institutu pro ekonomickou a ekologickou politiku Národohospodářské fakulty VŠE v Praze, byly formulovány tyto

²¹ VLÁDA ČR: *Usnesení ze dne 19. dubna 2000 č. 382 k Návrhu strategie ochrany před povodněmi ČR*, Praha, 2000.

²² ČAMROVÁ, L., JÍLKOVÁ, J. *Povodňové škody a nástroje k jejich snížení*, IEEP VŠE, Praha, 2006. ISBN: 80-86684-35-0

závěry: V České republice je dosud věnována minimální pozornost sledování toků finančních prostředků věnovaných na povodně, ať už se jedná o přesuny zdrojů v rámci rozpočtových opatření státního rozpočtu nebo o skutečně uvolňované prostředky z jednotlivých kapitol státních rozpočtů v jednotlivých letech. Údaje o výdajích jsou k dispozici pouze v celkových součtech podle typu, účelu a konečných příjemců, není možné dohledat konkrétní využití a získat tak data pro podrobnou analýzu. Data nejsou publikována, není možné je tedy hodnotit. Tím se zvyšuje pravděpodobnost opakování stejných chyb v budoucnu.

Na základě analýzy veřejných výdajů je nutné konstatovat, že veřejné výdaje jsou vzhledem ke stanoveným cílům v souhrnu vynakládány neefektivně.²³ Vyšší efektivnosti je možné dosáhnout buď celkovým snížením objemu výdajů ze státního rozpočtu, nebo významným posílením preventivních opatření na úkor dotací přímé obnovy.

Dalším významným problémem je situování veřejného a státního majetku – např. dopravní infrastruktury, škol a budov v záplavovém území. Takto umístěný majetek státu automaticky znamená budoucí zvyšování veřejných výdajů na popovodňovou obnovu, jelikož škody na tomto majetku jsou zpravidla stoprocentně dotovány. V duchu Strategie je nutné omezit či zcela odstranit dotace na přímou obnovu po povodních poskytované obyvatelstvu, průmyslu a zemědělství, tzn. subjektům, u kterých lze státní pomoc nahradit komerčním pojištěním. Současné postupy přispívají k reálnému zvýšení závislosti potenciálně ohrožených subjektů na státu a k absenci vnímání existujících povodňových rizik v jejich každodenním rozhodování.

Pojišťovny v České republice v současné době řeší několik problémů, které souvisí s povodněmi. Na základě zkušeností a výpočtů zajišťovny Swiss Re (zajišťovací společnost s největším vlivem na trhu v oblasti vývoje modelů přírodních katastrof) musely pojišťovny

²³ ČAMROVÁ, L., JÍLKOVÁ, J. *Povodňové škody a nástroje k jejich snížení*, IEEP VŠE, Praha, 2006. ISBN: 80-86684-35-0

v posledních letech přehodnotit pojišťování povodňových rizik. V současné době je často nabízeno pojištění s horním limitem plnění, protože pojištění s nižšími limity, které se nabízely dříve, mnohdy neodpovídaly výši škody.

Některé pojišťovny se rozhodly oblasti, kde se povodně vyskytují opakovaně, pro případ povodní vůbec nepojišťovat. Pojistnou událostí je totiž pro pojišťovny pouze nahodilá a nečekaná událost. V pořadí již druhá stoletá voda v průběhu několika let v České republice donutila pojišťovny k razantním opatřením. Většina z nich se rozhodla zvýšit pojistné pro případ povodně o třicet až sto procent v záplavových oblastech a podstatně rozšířit území, kde je nebezpečí opakování velké vody maximální a kde pojišťovny odmítají domy a byty pojistit vůbec. Ztráty z povodní se snaží kompenzovat zvyšováním pojistného. Na první pohled je tato situace pochopitelná, ale musíme si uvědomit, že jen velmi malou část škod platily pojišťovny. Přibližně 95% povodňových škod zaplatily zahraniční zajišťovny, a proto povodeň v roce 2002 ve skutečnosti existenčně neohrozila ani jednu pojišťovnu v České republice.

Současná situace se zdá být paradoxní. Na jedné straně je ohromné množství majetku, které je ohroženo povodní a na straně druhé majetek není pojištěn. Stát v České republice neintervenuje, neinformuje občany a podniky o nutnosti pojištění majetku, ani nepřemýšlí o povinně smluvním pojištění proti povodním. Vše tedy záleží na komerčních pojišťovnách, které se snaží šířit osvětu u občanů, kteří doposud svůj majetek nemají pojištěný vůbec.²⁴

Vyrovnaní se s katastrofickými povodněmi je velice složitý problém, který zatěžuje občana, organizaci, stát. Obnovení dodávek zásob, zprovoznění silnic, pomoc při obnově obyvatelnosti poškozených nemovitostí – tyto úkoly vyvíjejí enormní tlak na týmy krizových managerů, záchranných sborů, ozbrojených sil a přímo postižené obyvatelstvo. Pojišťovnictví může výrazně odlehčit státu prostřednictvím pojistného plnění za škody na pojištěném majetku. Zajišťovatelé by měli nadále poskytovat pomoc při vytváření zajišťovacích programů během období bez

²⁴ MRÁZ, V: *Pohled pojišťoven na problematiku povodní*. Pojistný obzor, 2003, č. 3, s. 3-4.

povodní, aby byla jistota, že se k potenciálním škodným událostem přistupuje efektivně z hlediska pojištění a zajištění.

SEZNAM LITERATURY

ČAMROVÁ, L., JÍLKOVÁ, J. *Povodňové škody a nástroje k jejich snížení*. Praha : IEEP VŠE, 2006. ISBN: 80-86684-35-0

ČEJKOVÁ, V., NEČAS, S. *Pojišťovnictví. 2.*, přepracované vydání. Brno : Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-3990-6.

Česká asociace pojišťoven. *Pojistný obzor* 1/1998

ČSOB POJIŠŤOVNA, Všeobecné pojistné podmínky, Živelní pojištění; 2008

HRADEC, M.; SCHELLE, K. *Historie pojišťovnictví*. Praha : Eurolex Bohemia, 2006. ISBN 80-86861-52-X.

MRÁZ, V: *Pohled pojišťoven na problematiku povodní*. *Pojistný obzor*, 2003, č. 3, s. 3-4.

ČEJKOVÁ, V. *Veřejná a soukromá řešení dopadů živelních pohrom v ČR*. Konference s mezinárodní účastí. Brno : Masarykova univerzita, 2007. ISBN 978-80-210-4395-4.

VLÁDA ČR: *Usnesení ze dne 19. dubna 2000 č. 382 k Návrhu strategie ochrany před povodněmi ČR*, Praha, 2000.

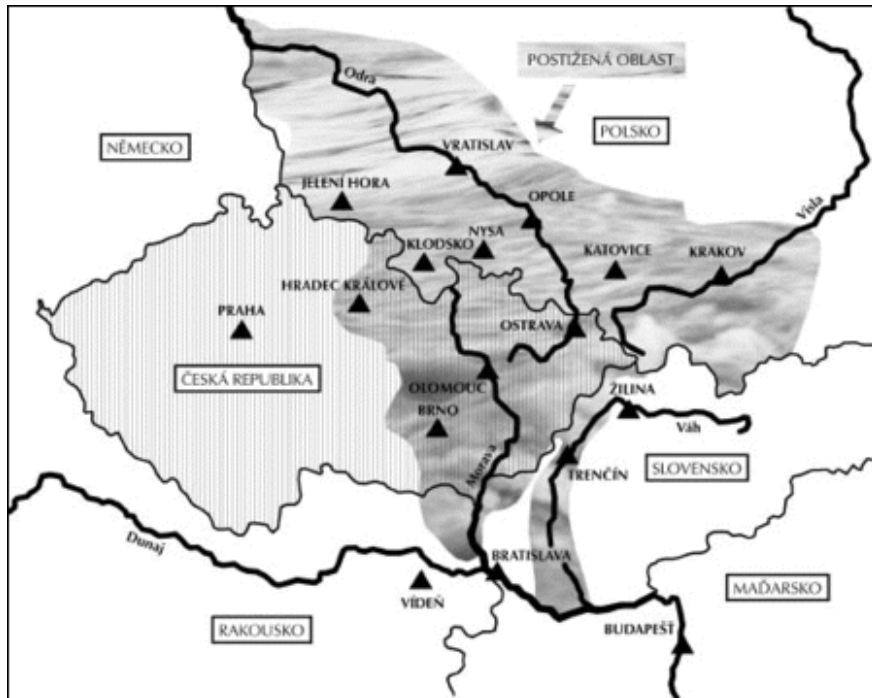
<http://www.chmi.cz/kpovoden.html> Analýza povodně z pohledu hydrometeorologů. 20.3.2009

Zákon o krizovém řízení, 240/2000 Sb.

Zákon o integrovaném záchranném systému, 239/2000 Sb.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – www.chmu.cz

Mapa rozlité vody při povodních v roce 1997.

Příloha č. 2 – www.povodnefoto.cz

Olomouc 1997

Příloha č. 3 - www.povodnefoto.cz

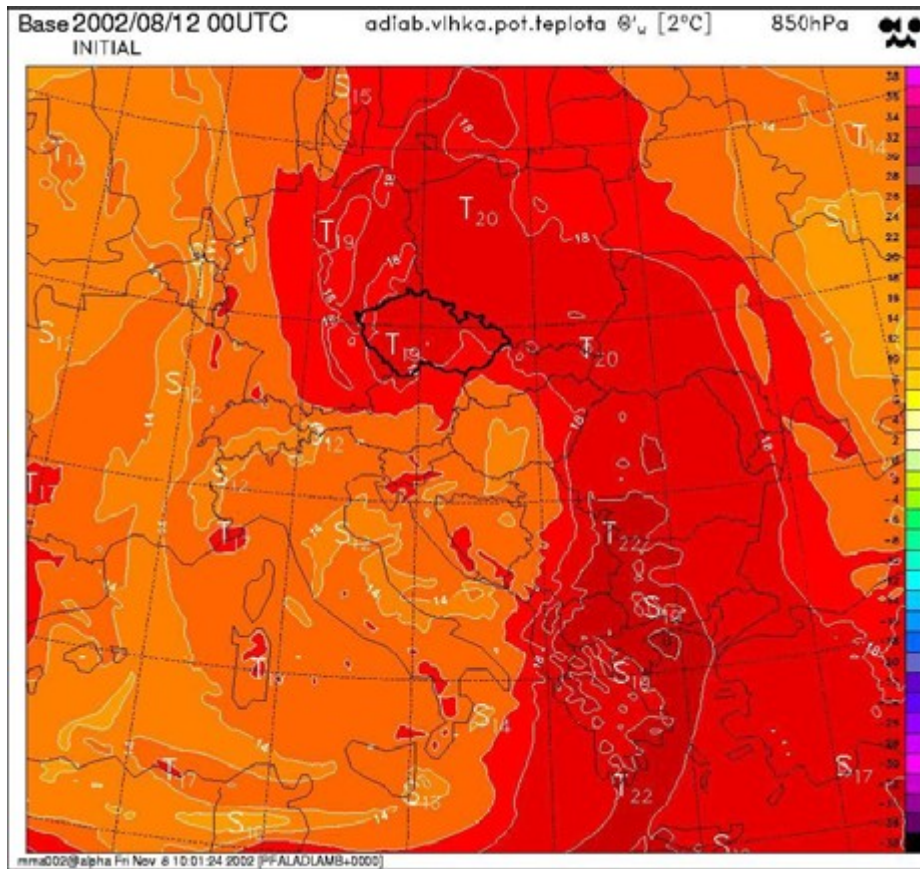

Troubky 1997

Příloha č. 4 - www.povodnefoto.cz

Národní divadlo a Střelecký ostrov – povodně 2002

Mapa teplotního frontálního systému ze dne 12/8/2002 ve 12 hodin – vysoké hodnoty indikují přítomnost velmi vlhké a teplé vzduchové hmoty, ve které vznikly vhodné podmínky pro vydatné srážky.